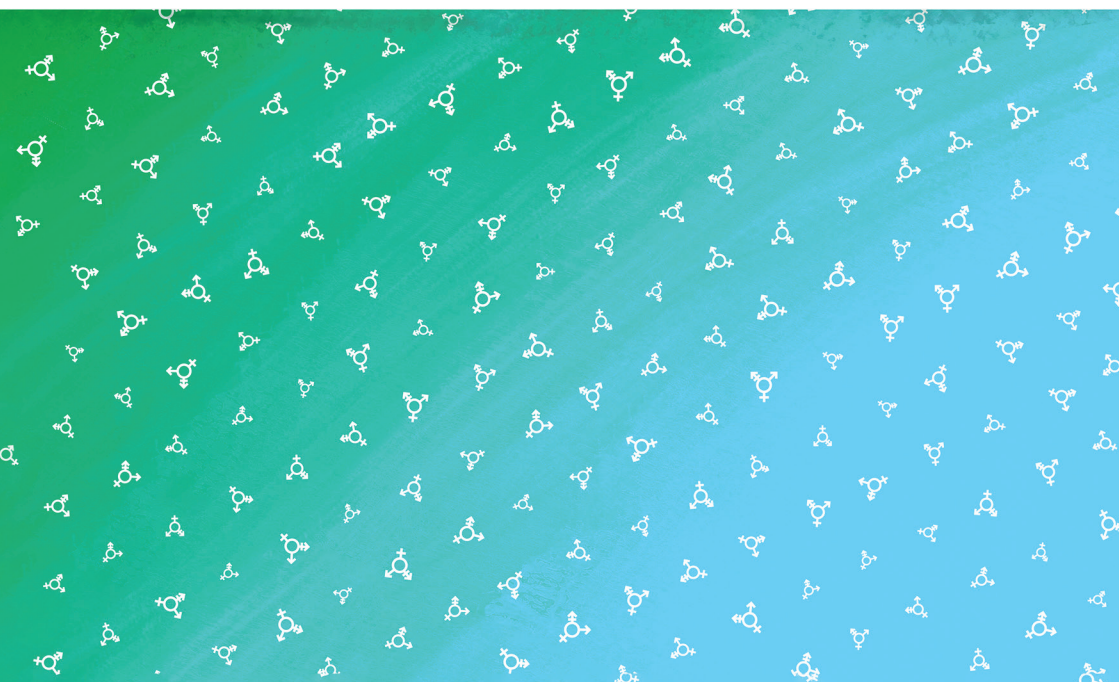

Transpłciowa młodzież w szkole

Podstawy prawne w pytaniach
i odpowiedziach

Transpłciowa młodość w szkole

Podstawy prawne w pytaniach i odpowiedziach

Opracowanie: Karolina Gierdal, Marek Urbaniak,
Ezra Dzwoniarek (Grupa Prawna Stowarzyszenia
Lambda Warszawa)

Redakcja: Julia Zając

Opracowanie graficzne: otalia tysakowska

Kontakt: prawo@lambdawarszawa.org

Grupa Stonewall
Poznań 2024

ISBN 978-83-967895-2-5

I Wstęp

Statystyki są nieubłagane – **w każdej szkole w Polsce są transpłciowi uczniowie i uczennice**. Od szkoły zależy, czy młode osoby trans będą czuły się w niej bezpiecznie. Umożliwienie uczniom i uczennicom funkcjonowania w szkole zgodnie z ich tożsamością jest nie tylko zgodne z prawem i możliwe również na podstawie obecnie obowiązujących przepisów, ale jest też obowiązkiem szkoły.

W kolejnych sekcjach odpowiadamy na najczęstsze pytania związane z prawnymi aspektami obecności transpłciowej młodzieży w szkołach.

Czy szkoła musi respektować tożsamość płciową ucznia/uczennicy?

Tożsamość płciowa jest dobrem osobistym

w rozumieniu art. 24 Kodeksu cywilnego, podobnie jak zdrowie, wolność czy godność – wynika to z postanowienia Sądu Najwyższego z 22 marca 1991 r., III CRN 28/91. **Obowiązek jej poszanowania nie jest zależny od przedstawienia jakichkolwiek diagnoz czy formalnego przejścia przez tranzycję prawną i zmiany danych w dokumentach.**

Naruszenie dóbr osobistych wiąże się z możliwością wystąpienia na drogę sądową w celu ich ochrony.

Obowiązek respektowania tożsamości płciowej można też wywodzić z przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (z art. 30 o przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka, art. 32 o zakazie dyskryminacji oraz art. 47 o prawie do ochrony życia prywatnego i decydowania o swoim życiu osobistym), a także z Konwencji o prawach dziecka (z art. 3 ust. 1 nakazującego kierować się zawsze dobrem dziecka, art. 8 o obowiązku poszanowania tożsamości dziecka oraz art. 16 o prawie do ochrony życia prywatnego).

Szkoła, która nie respektuje tożsamości płciowej ucznia/uczennicy, naraża się na odpowiedzialność prawną za naruszenie dóbr osobistych. Poszanowanie tożsamości płciowej w praktyce wiąże się z używaniem wybranego przez ucznia/uczennicę imienia i stosowaniem właściwych form gramatycznych oraz umożliwieniem dostępu do przestrzeni tradycyjnie dzielonych ze względu płeć.

Czy istnieją podstawy prawne, by używać wybranego imienia ucznia/uczennicy...

a) ...podczas bezpośredniej rozmowy i w trakcie sprawdzania obecności?

Tak – taką podstawą jest ogólny przepis o konieczności poszanowania dóbr osobistych osoby. **W Polsce nie obowiązują obecnie żadne normy zakazujące zwracania się do kogoś imieniem preferowanym**, różnym od imienia oficjalnie wskazanego w dokumentach tożsamości tej osoby. Wręcz przeciwnie, system prawny często dostrzega sytuacje posługiwania się imieniem czy nazwiskiem innym od oficjalnie wpisanego w akcie urodzenia.

b) ...przy podpisywaniu sprawdzianów?

Nie istnieją żadne przepisy regulujące wprost sposób podpisywania sprawdzianów. Celem podpisania sprawdzianu jest identyfikacja ucznia/uczennicy. Nie ma więc formalnych przeszkód, by umożliwić podpisanie sprawdzianu imieniem lub nazwiskiem używanym.

c) ...w dzienniku papierowym i elektronicznym?

Tak – należy to zrobić w rubryce na dane dodatkowe.

Prowadzenie dzienników papierowych i elektronicznych jest uregulowane przez odpowiednie rozporządzenia ministerialne. **Nie jest możliwe wpisanie do dziennika danych używanych zamiast danych z aktu urodzenia. Możliwe są jednak inne rozwiązania pozwalające na respektowanie tożsamości płciowej ucznia/uczenicy,** stosowane obecnie przez wiele szkół. Należą do nich:

- wpisanie imienia używanego do rubryki na dane dodatkowe oraz dodatkowo dopisanie używanego imienia ółówkiem nad nazwiskiem ucznia/uczenicy,
- w dziennikach elektronicznych posługiwanie się tzw. „nakładką”, która nie zmienia danych oficjalnych, a jedynie dane wyświetlane przez użytkowników poszczególnych programów.

d) ...w wyborach do samorządu?

Sposobu przeprowadzenia wyborów do samorządu uczniowskiego nie regulują żadne powszechnie obowiązujące przepisy prawne. **Dozwolone jest wpisanie na karcie do głosowania preferowanego imienia,** którym uczeń/uczenica faktycznie się posuguje. Regulacja tej kwestii może znajdować się w statucie szkoły lub regulaminie samorządu uczniowskiego.

e) ...w świadectwach szkolnych?

Świadectwa promocyjne i świadectwa ukończenia szkoły wystawiane są na imię (imiona) i nazwisko, które uczeń/uczennica nosi formalnie. Zmiana imienia (imion) lub nazwiska ucznia/uczenicy na podstawie decyzji administracyjnej albo orzeczenia sądowego zgodnie z § 23 ust. 1 Rozporządzenia w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków stanowi podstawę do dokonania w danym dokumencie zmiany imienia (imion) lub nazwiska ucznia/uczenicy, także po ukończeniu szkoły, poprzez wydanie świadectwa na nowe imię (imiona) lub nazwisko, a jeśli jego wydanie nie jest możliwe – poprzez wydanie duplikatu świadectw. Wymagane jest przedstawienie przez ucznia/uczenicę decyzji administracyjnej albo orzeczenia sądowego oraz zwrot świadectwa wystawionego na poprzednie imię (imiona) i nazwisko.

f) ...w legitymacji szkolnej?

Legitymacja jest dokumentem pozwalającym poświadczyć tożsamość osoby i dlatego mogą być w niej wpisane tylko dane zgodne z oficjalnymi. **W razie zmiany tych danych (np. po przejściu tranzycji prawnej czy zmianie imienia) szkoła ma obowiązek wydać niezwłocznie nowe dokumenty.**

g) ...przy udziale w konkursach, zawodach sportowych?

Zasad podpisywania się pod pracami konkursowymi nie regulują żadne powszechnie obowiązujące przepisy prawne. Najczęściej przebieg konkursu ustala regulamin wydany przez organizatora, który może rozstrzygać takie kwestie, jak obowiązek zgody rodzica / opiekuna prawnego na uczestnictwo, zgody na przetwarzanie danych osobowych czy obowiązkowe dane uczestnika/ uczestniczki zawarte w zgłoszeniu.

Wyzwaniem dla osób transpłciowych po dokonanej korekcie płci jest wymiana wszystkich dokumentów (np. zaświadczeń z pracy, certyfikatów) na dane z nowym imieniem. **Zgodnie ze standardami międzynarodowymi władze państwowe powinny wydać przepisy mające na celu zagwarantowanie, że osoby transpłciowe będą mogły wymienić dokumenty osobiste wystawiane przez podmioty niepubliczne** (pracodawców, instytucje edukacyjne, organizacje pozarządowe), by odzwierciedlały one ich tożsamość płciową i nowe imię.

W Polsce nie wprowadzono takich przepisów, co może zmuszać osoby transpłciowe do każdorazowego ujawniania swojej mniejszościowej tożsamości płciowej przy okazywaniu dyplomu, którego zmiany im odmówiono, bądź też „schowania do szuflady” takiego dyplomu i rezygnacji z potwierdzenia udokumentowanych nim osiągnięć.

Co zrobić w sytuacjach lub miejscach, w których tradycyjnie dzieli się uczniów i uczennice ze względu na płeć, takich jak...

a) ...toalety?

Nie istnieją obecnie przepisy nakazujące tworzenie w szkole toalet z podziałem ze względu na płeć.

Jedynie obowiązujące przepisy prawne regulują kwestie dotyczące liczby misek ustępowych czy pisuarów, które mają przypadać na pracowników poszczególniej płci. To oznacza, że **w szkole można dostosować przestrzeń toalet do zróżnicowanych potrzeb uczniów i uczennic.**

W szczególności do dobrych (i stosowanych w niektórych placówkach) praktyk należą:

- umożliwienie uczniom/uczennicom korzystania z toalet zgodnych z ich tożsamością płciową niezależnie od formalnej tranzykcji,
- uznanie niektórych toalet za neutralne płciowo.

b) ...lekcje wychowania fizycznego i szatnie?

Nie istnieją żadne przepisy dotyczące zasad prowadzenia zajęć wychowania fizycznego oraz jakichkolwiek innych zajęć z podziałem na płeć uczniów/uczennic.

W klasach IV–VI szkoły podstawowej, w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej zajęcia wychowania fizycznego, w zależności od realizowanej formy tych zajęć, mogą być prowadzone łącznie albo oddzielnie dla dziewcząt i chłopców (§ 7 ust. 1 pkt 7 i ust. 4 rozporządzenia MEN z 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych). Zajęcia te mogą być prowadzone w grupie oddziałowej, międzyoddziałowej lub międzyklasowej, a w przypadku zespołu szkół – także w grupie międzyszkolnej liczącej nie więcej niż 26 uczniów/uczennic. W sytuacji gdy klasa liczy więcej niż 26 osób, trzeba ją podzielić na grupy. Może się to odbyć według kryterium płci, jednak nie jest to konieczne, a decyzja na ten temat należy do dyrektora danej szkoły.

Istotnym problemem mogą być szatnie. Nie istnieją przepisy, które nakazywałyby podział tych przestrzeni ze względu na płeć. Prawo do prywatności i poszanowania intymności każdego ucznia i uczennicy w szkole, niezależnie od ich tożsamości płciowej, powinno skutkować wprowadzeniem w szkole rozwiązań pozwalających na przebranie się bez możliwości bycia oglądanym przez rówieśników, jak kabiny czy zastony/kotary.

c) ...noclegi na wycieczkach szkolnych?

Przepisy prawa powszechnie obowiązującego odnoszące się do organizacji wyjazdów i wycieczek szkolnych znajdziemy w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki. **Nie ma w nim jednak w ogóle mowy o organizacji na takich wyjazdach noclegów z podziałem na płeć uczniów i uczennic**, co oznacza, że kwestia ta może zostać uregulowana przez daną placówkę, uwzględniając konieczność respektowania tożsamości płciowej uczniów i uczennic.

d) ...wprowadzenie mundurków?

Regulacje dotyczące ubioru uczniów i uczennic znajdziemy w art. 99 oraz 100 Prawa oświatowego, nie zawierają one jednak żadnych odniesień do płci uczniów i uczennic. Zgodnie z ww. przepisami zasady ubioru dla danej szkoły określa jej statut. Natomiast dyrektor może wprowadzić obowiązek noszenia przez uczniów i uczennice jednolitego stroju, czyli tak zwanego mundurka szkolnego, na terenie placówki.

Jeśli w danej szkole obowiązują mundurki, statut może i powinien stworzyć możliwość korzystania z mundurków zgodnych z tożsamością płciową, a nie płcią przypisaną przy urodzeniu.

e) ...imprezy szkolne?

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach w żaden sposób nie odnosi się do płci uczniów i uczennic w kontekście organizowania imprez szkolnych, wycieczek czy wyjazdów. **Szkoła może więc tę kwestię uregulować tak, by umożliwić transpłciowym uczniom i uczennicom równy udział.**

f) ...bursy i internaty?

Podstawą prawną dla działania internatów jest obecnie art. 107 Prawa oświatowego. Czytamy w nim, że „W internacie tworzy się grupy wychowawcze” (ust. 5), próżno jednak szukać przepisów określających, według jakich kryteriów uczniów i uczennice można podzielić na takie grupy. Ust. 8 ww. art. określa, iż „Warunki korzystania z internatu, w tym wysokość opłat za zakwaterowanie i wyżywienie, a także termin i sposób ich wnoszenia ustala dyrektor szkoły w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę”.

To oznacza, że po stronie szkoły leży obowiązek dostosowania zasad korzystania z internatów tak, by pozwalały one na respektowanie tożsamości płciowej uczniów i uczennic. Regulamin przyjmowany przez szkołę może i powinien zawierać zapis umożliwiający korzystanie z tych przestrzeni w sposób szanujący i respektujący godność uczniów i uczennic transpłciowych. Do dobrych praktyk należy umożliwienie uczniom/uczennicom korzystania z toalet zgodnych z ich tożsamością płciową niezależnie od formalnej tranzycji czy stworzenie pokoi, w których przebywają osoby niezależnie od ich płci (neutralnych płciowo).

Czy uczeń/uczennica musi przedstawić dokumentację od lekarza/psychologa/rodzica/opiekuna, aby szkoła uznała jego/jej transpłciowość?

Nie, nie istnieje żadna podstawa prawna, która wiązałaby uznanie transpłciowej tożsamości osoby z postawieniem jej formalnej diagnozy. **Wręcz przeciwnie, tożsamość płciowa człowieka podlega ochronie niezależnie od medycznej, społecznej czy prawnej tranzycji.** Statut szkoły może przewidywać formalną procedurę, która wiązałaby się z umożliwieniem funkcjonowania uczniom i uczennicom zgodnie z ich tożsamością płciową. Taka procedura musi jednak uwzględniać, że:

- wiele transpłciowych uczniów/uczennic może nie mieć akceptujących rodziców, którzy będą wspierać dziecko przy tranzycji,
- młoda osoba może nie mieć możliwości (z różnych powodów, w tym finansowych) przejścia przez opiniowanie psychologiczne czy lekarzy specjalistów i nie będzie mogła uzyskać stosownej opinii.

W praktyce takie wymogi mogą dotyczyć np. zobowiązania ucznia/uczennicy do złożenia pisemnego wniosku do wychowawcy, odbycia konsultacji z pedagogiem, w ramach której ustalone zostaną potrzeby ucznia/uczennicy. Konsultacja z pedagogiem mogłaby pomóc rozpoznać, czy niepełnoletni uczeń lub niepełnoletnia uczennica mają wsparcie rodziców oraz jakie kroki mogą być podjęte, aby to wsparcie zostało udzielone, jakie potrzeby ma transpłciowy uczeń/uczennica w zakresie używania odpowiedniego imienia i form gramatycznych, a także dostępu do przestrzeni dzielonych ze względu na płeć. Konsultacja mogłaby również ułatwić ustalenie planu tranzycji społecznej w szkole, w tym omówienie tego, czy i w jaki sposób poinformowana zostanie kadra pedagogiczna lub pozostali uczniowie i uczennice.

I Gdzie szukać informacji?

Słowniczek i inkluzywny język:
<https://jakmowicolgbt.pl/>

**Baza wiedzy o tranżycji prawnej,
medycznej i społecznej:**
<https://tranzycja.pl/>